

Mülki İdare Penceresinden Sanayi Kentine Bakış

Körfez İlçe Örneği

Dr. Hasan Hüseyin CAN
Körfez Kaymakamı

GİRİŞ

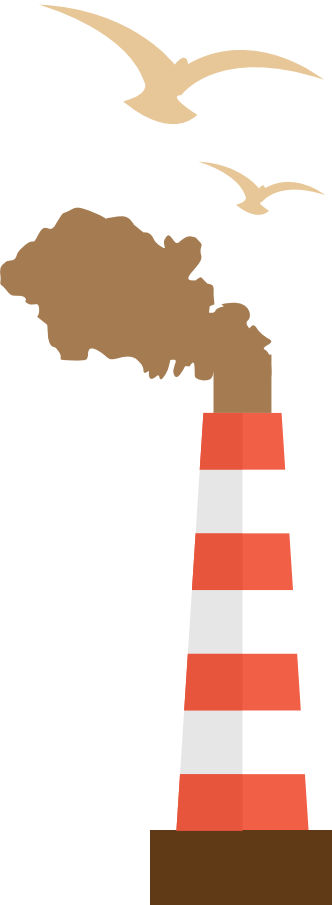
Ülkemizde ilçelerin nüfusu beş binlerin altından milyonlara dayanan bir yelpazede yer almaktadır. İlçelerimizin nüfusunun farklılığı kadar nüfusun iştiğal alanında da farklılıklar görülür. İlçelerimizdeki istihdam yapısına sektörler itibarıyla bakıldığında; bazı ilçelerimizde sanayi, bazılarında ticaret, bazılarında turizm ve hizmetler, bazılarında ise tarımsal istihdamın ağırlık kazandığı görülür. Bu sektörlerin doğal sonucu olarak; ithalat ve ihracat limanlarının, raylı ulaşım ve hava ulaşımının ön plana çıkması söz konusu olduğu gibi, madencilik, sağlık hizmetleri, ticari hizmetler, finans hizmetleri de istihdamı çeşitlendiren ve şekillendiren özellikler olarak dikkat çeker.

Körfez ilçesi, Türk idare sistemine, 4.7.1987 tarih ve 19507 sayılı Resmi Ga-

zetede yayımlanarak yürürlüğe giren, 19.6.1987 tarih ve 3392 sayılı 103 İlçe Kurulması Hakkında Kanunla dâhil olmuştur. Körfez, bu çalışmada münhasır örnek olarak ve sanayi niteliği ön plana alınmak suretiyle incelenmiştir. Bu kapsamda, sanayileşmiş bir ilçede mülki idare amirinin yetkileri, görevleri ve karşılaştığı sorunlar özetlenmiş, üretilen çözümler ele alınarak tartışılmıştır.

1. Fonksiyonlarına Göre Yerleşim Tipleri

Yerleşim yerleri olarak kentlerin muhtelif alanlar itibarıyla uzmanlaştığı, farklı dinamikler nedeniyle belli alanların kentlerin tasnifinde ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede kentlerin, sahip oldukları özellikler nedeniyle aşağıdaki şekilde tasnifinin mümkün olduğu görülmektedir.

1.1. Sanayi Kentleri

Bazı yerleşim yerlerine bakıldığında, nüfusun yoğunlaşmasında önemli bir etkenin sanayileşme olduğu görülür. Herhangi bir bölgede faaliyete geçen sanayi, o yerin kurulup gelişmesinde önemli bir rol oynar. Sanayi kentinin ortaya çıkması çok çeşitli faktörlerin etkisine bağlıdır. Bunlar; ham maddenin ve üretim kaynaklarının varlığı, tüketim merkezlerine yakınlık, ulaşımın elverişliliği ve çeşitliliği gibi birçok etkenin sonucudur.

Avrupa'da Sanayi Devrimi neticesinde oluşan kentlerin benzerleri ülkemizde çok geç olarak ortaya çıkmıştır. Ülkemiz örneğine bakıldığında; bir ve daha fazla sanayi kolunun faaliyet gösterdiği yerleşim yerlerinde önemli bir nüfus yoğunluğunun teşekkül ettiği görülür. Bu nüfusun niteliği de ağırlıklı olarak işçilerden meydana gelir. Türkiye ölçeğinde konuya bakıldığında; Körfez, Batman ve Aliğa'nın petrokimya alanında; Bursa, İzmit gibi yerlerin otomotiv sahasında, Karadeniz Ereğlisi ve Karabük'ün demir çelik alanında ön plana çıktığı görülür.

Sanayi imalatının doğal sonucu olarak, sanayi tesislerinde var olan istihdam, aynı zamanda ticareti ve diğer hizmet sektörlerini de destekler. Bu sektörler aslında karşılıklı olarak birbirini hızlandıran bir döngüyü de beraberinde getirir.

1.2. Madencilik kentleri

Madencilik faaliyetleri sonucunda kentleşen yerleşim yerleri de önemli bir cazibe merkezi olabilmektedir. Çünkü madenlerin çıkarıldığı ve işlendiği merkezlerde, madencilik faaliyetlerine bağlı olarak istihdam artmakta ve beraberinde nüfus bu bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Kömür, demir, petrol ve diğer maden yataklarının bulunduğu sahalarda

Sanayi imalatının doğal sonucu olarak, sanayi tesislerinde var olan istihdam, aynı zamanda ticareti ve diğer hizmet sektörlerini de destekler.

önemli kentlerin kurulduğu görülür. Ancak maden ocaklarında verim düştüğünde ve kapandığında kentin önemini kaybetmesi ve nüfus hareketinin tersine dönmesi de beklenebilir. Örnek vermek gerekirse; Zonguldak ilimiz Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda taşkömürü üretimi nedeniyle bir cazibe merkezi iken taşkömürüne bağımlı olan ve alternatif sanayi kollarını oluşturamamış ve günümüzde işsizliğin artması ile birlikte göç vermeye başlamıştır (Vergil vd, 2014. s.40)

1.3. Tarımsal üretim kentleri

Bazı yerleşim yerlerinde tarımsal üretim ön plana geçebilir, istihdam ağırlıklı olarak bu alanda yoğunlaşabilir. Aslında sadece tarımsal faaliyetlere bağlı olarak bir kentin ortaya çıkması mümkün değildir. Ancak tarımsal faaliyetler bazı bölgelerde yoğunluk kazanabilir ve bunun sonucu olarak tarım ürünlerini işleyen tesislerin kurulması, kente bir ayrı üretim fonksiyonu sağlayabilir. Zeytin, tütün, çay, sera üretimi yapılan yerleşimler ve verimli tarım alanlarına sahip yerleşim yerlerinin tarımsal kentler sınıfına dâhil edilmesi mümkündür. Tarımsal ürünlerin işlenmesi için kurulan tesislerin doğal bir sanayileşmeyi doğurması da kaçınılmazdır.

1.4. Ticaret ve liman kentleri

Kentlerin önemli bir işlevi de üretilen mal ve ürünlerin tüketim merkezlerine ulaştırılması ve pazarlanmasının teminidir. Bu kentler, ticaret ve liman kentleri olarak vasıflandırılmaktadır. Bu kentlerde hem kentte üretilen hem de yakın çevreden gelen çeşitli ürünler pazarlanır. Aynı zamanda bu tür kentlerin sahip olduğu liman ve benzeri lojistik kapasitesi, üretilen malların tüketim merkezlerine ulaştırılmasını da temin eder.

Ticaret ve liman kentleri mal ve hammaddenin kolay ve nispeten ucuz şekilde temin edilmesini sağladığı için, üretim tesislerinin ve sanayinin bu merkezlerde temerküzünü olanaklı ve bazen de zorunlu kılar. Özellikle gemi ulaşımının ve raylı ulaşımın sağladığı avantajlar üretimin maliyetini azaltacağı için bu tür gelişmeyi doğal karşılamak gerekir. Ülkemizde İstanbul, İzmir, Körfez ve İskenderun bu hususta verilebilecek örneklerdir.

Keza liman kentleri iç pazarda ve denize çıkışı olmayan bölgelerde üretilen malların iç ve dış pazarlara ulaşımını da kolaylaştırır. Mesela Ege Bölgesi'nde üretilen sanayi ve tarımsal ürünler yurt için İzmir böyle bir özelliğe sahiptir. Bu tür liman kentleri aynı zamanda ithal ürünlerin iç piyasaya sunumu için de çeşitli olanaklar sunar. Körfez, Mersin, İstanbul, İzmir, Aliğa, İskenderun ve Bandırma limanları hem ithalat hem de ihracat limanları olarak önem taşıyan merkezlerdir.

1.5. Turizm kentleri

Türkiye'nin birçok kenti turizm açısından önem taşır ancak Antalya ilimiz bunların içinde ön plana çıkan bir turizm kentidir. Turistlerin seyahat nedenlerine bakıldığında; doğadan faydalanmak, sportif faali-

yetler yapmak, dinlenmek ve tarihî eserlerin ziyareti gibi saikler ön plana çıkmaktadır. Bu tür faaliyetlerin konusu olan merkezlerde ulaşım, ticaret, bankacılık gibi hizmet sektörleri hızla gelişmektedir. Ülkemizde kış sporları ve kaplıca turizmi de bazı yerleşim yerlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Bazı kentlerde üretim ve imalat yerini hizmet sektörüne bırakmaktadır. Hizmetler sektörü olarak konaklama, lokantacılık, basın yayın, iletişim, yazılım, bankacılık, sigorta, danışmanlık, ilan reklam, emlakçılık, araştırma ve sağlık gibi birçok alan istihdama ve büyümeye katkı sağlamaktadır (Siliwa, 2006 s. 19).

2. Körfez ilçesinin ekonomideki yeri ve önem arz eden tesisler

Körfez ilçesi ülke ekonomisindeki yeri ve sınırları içinde yer alan tesislerin Türkiye ekonomisindeki önemi itibarıyla stratejik bir özellik taşır. Bu tesislerden bazıları aşağıda belirtilmiştir

2.1. TÜPRAŞ

Türkiye'nin gelişme sürecinde önemli bir ihtiyaç yeterli enerji arzına sahip olunmasıdır. Bu çerçevede artan enerji ihtiyacının güvenli bir şekilde sağlanması ve böylelikle sürdürülebilir büyümenin altyapısının oluşturulması önemlidir. Ülkemizin enerji kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan petrol ürünleri ihtiyacının karşılanmasında stratejik bir tesis olan TÜPRAŞ'ın en önemli rafinerisi, limanı ve depolama üniteleri Körfez ilçemizde konuşlanmıştır. Bu rafineri 11 milyon ton/yıl ham petrol işleme kapasitesine ve 2.911.699 m3 depolama kapasitesine sahiptir.

TÜPRAŞ, Körfez rafinerisine ilave olarak Kırıkkale, Batman ve İzmir'de konuşlu üç rafineriye ve Mersin,

Antalya, Giresun ve Marmara'da ise dört adet depolama ve dağıtım terminaline sahiptir. Körfez'de ayrıca 4,2 milyon ton ağır siyah ürünü, AB standartlarında, çoğunluğu motorin olmak üzere benzin ve LPG gibi daha değerli yaklaşık 3,5 milyon ton çevreci beyaz ürüne dönüştürecek olan Fuel Oil Dönüşüm Tesisi de yer almaktadır (TÜPRAŞ, 2014, s. 5-18).

2.2. Nuh Çimento

Körfez ilçesinin sanayi kuruluşlarından birisi de Nuh Çimento Sanayi A.Ş'dir. Bu tesis, Türkiye'nin çimento sektöründe faaliyet gösteren sanayi kuruluşları arasında; üretim kapasitesi, ürün kalitesi, sahip olduğu gelişmiş yönetim ve organizasyon yapısı itibarıyla önemli bir yere sahiptir. Tesisin yıllık çimento üretim kapasitesi 4.775.100 tondur.

Tesiste; çeşitli tiplerde çimento, keçe, hazır beton ve gaz beton gibi ürünler üretilmektedir. Türkiye çimento sanayiindeki tesisler içinde iki ayaklı ve en büyük döner fırın bu tesiste bulunmaktadır. Tesisin aynı zamanda kendi limanı vardır. Limanın ortalama yıllık 3.000.000 ton yük elleçleme kapasitesi mevcuttur. Liman 57.000 m² depolama alanı, 595 m rıhtım uzunluğu ve 80.000 dwt ton yükleme boşaltma kapasitesine sahiptir (www.nuhcimento.com.tr/tr/)

2.3. Gübre Fabrikaları T.A.Ş (Gübretaş)

Gübretaş, 1952 yılında kurulmuştur. Gübretaş Yarımcı tesisleri 685.000 ton/yıl kimyevi gübre üretim kapasitesine sahiptir. Pazar hâkimiyeti bakımından Türkiye pazarının %31,8'ine sahiptir. Katı, sıvı ve toz gübre üretimi olarak 2014 yılında 1.789.000 ton toplam satış yapmıştır. Tarım Kredi Kooperatifleri, Gübretaş'ın ana hissedarıdır. Tesisin İz-

mir'deki fabrikası ise 25.000 ton/yıl gübre üretim kapasitesine sahiptir.

Tesisin kendi limanı Körfez Yarımcı mevkiinde yer almaktadır. Liman iskelesi kuru, sıvı ve genel kargo yüklerinin yükleme ve boşaltması amacıyla üçüncü şahıslara da hizmet verilmektedir. Liman 105 dönüm arazi üzerine kurulmuştur. 25 bin m² kapalı alanı, 90 bin ton dökme yük depolama imkânı ve 30 bin m² geçici depolama sahası vardır. Limanın yıllık yük elleçleme kapasitesi 1 milyon tondur (www.gubretas.com.tr/TR/).

2.4. İgsaş

İstanbul Gübre Sanayi A.Ş. (İGSAŞ), 1971 yılında Kocaeli'nin Körfez ilçesinde bir kamu kuruluşu olarak kurulmuştur. Türkiye'de yalnız İGSAŞ; amonyak, üre ve kompoze gübre üretmektedir. Tesis, yıllık 396.000 ton amonyak, 561.000 ton üre ve 220.000 ton kompoze gübre üretim kapasitesine sahiptir.

Tesisi bünyesinde Körfez ilçesinde yer alan liman da mevcuttur. Toplam 20.953 m² alanda kurulu ve 2.500.000 milyon/ton yıllık yük elleçleme kapasitesi bulunan liman, üçüncü şahıslara da hizmet vermektedir (www.igsas.com.tr/tr/)

2.5. Körfez limanları

Körfez ilçesindeki önemli bir tesis sınıfı da limanlardır. Bazı tesislerin ayrıca limanlarının bulunduğu yurtdışında belirtilmiştir. Bu limanların dışında; Evyap, Diler, Kroman Çelik, Rota, Op-Ay, Milangaz, Habaş, Turkuaz İzgin, Turkuaz Melas ve Petline limanları da Körfez ilçe sınırları içinde yer alır. Ayrıca, ilçedeki bir önemli liman tesisi de, inşaatı son aşamaya gelmiş olan ve 2016 yılında faaliyete geçmesi beklenen DP World Yarımcı konteyner terminalidir. Yabancı sermaye yatırımı olan (DP. World) bu liman, 1,3 milyon

TEU kapasitesiyle 46 hektarlık bir alanda Türkiye'nin en büyük konteyner terminallerinden biri olacaktır. Körfez'de 17 adet dolum istasyonu da hizmet vermektedir.

3. Sanayinin imkânları ve yarattığı sorunlar

Gerek herhangi bir sanayi kentinde gerekse Körfez özelinde sanayinin varlığı birçok imkânı ve sorunu da beraberinde getirmektedir. Körfezin sanayi kapasitesi; Türk ekonomisine sağladığı yüksek katma değer, çağdaş iş koşulları, ihracat ve ithalat hacmi ile Cumhuriyetin sanayileşme hamlesine öncü ve örnektir. Modern ve gelişmiş Türkiye'nin güzel bir örneğidir. Bu çerçevede öne çıkan özelliklerin aşağıdaki şekilde özetlenmesi mümkündür.

3.1. Sanayinin ortaya çıkardığı imkânlar

Sanayi kenti, sahip olduğu imkânlarla istihdamda, altyapı yatırımlarında, kentteki hizmetlerin etkinlik ve kalitesinde önemli avantajları beraberinde getirir. Bunların başlıcalarını şu şekilde belirtebiliriz.

3.1.1. İstihdam imkânı

Sanayinin gelişmiş olması istihdam imkânlarını artırmakta ve insanların yaşam şartlarını bu bağlamda olumlu olarak etkilemektedir. Körfezdeki sanayi tesislerinde bu tesislerin özellikleri itibarıyla nitelikli işçi istihdam edilmektedir. İlçedeki özel sanayi kuruluşlarının güvenlikleri önemli sayıda özel güvenlik elemanı istihdamına imkân vermektedir.

3.1.2. Altyapı ve AR-GE yatırımları

Sanayileşen bölgelerde doğal olarak ulaşım, iletişim, lojistik ve benzer altyapı yatırımları yoğunlaşmaktadır. Sanayi tesisleri sürdürülebilirliğin temini bakımından AR-GE yatırımları da önemlidir. Körfez özelinde

Sanayinin gelişmiş olması istihdam imkânlarını artırmakta ve insanların yaşam şartlarını bu bağlamda olumlu olarak etkilemektedir.

TÜPRAŞ'ın AR-GE yatırımları önemli bir yere sahiptir. Petrokimya piyasasının uluslararası rekabete açık olması TÜPRAŞ tarafından Türkiye'de bir defada yapılan en büyük sanayi yatırımının gerçekleştirilmesini sağlamış, bu çerçevede 4,2 milyon ton ağır siyah ürünü, 3,5 milyon ton çevreci beyaz ürüne dönüştürecek olan Fuel Oil Dönüşüm Tesisi 2015 yılı içinde faaliyete geçmiştir (TÜPRAŞ, 2014, s. 5-18).

3.1.3. Arsa ve arazi değerlendirilmesi

Gelişen kentler, arazi ve arsaya duyulan ihtiyaç nedeniyle fiyat yükselmelerini beraberinde getirmektedir. Körfez özelinde, köylerden mahallere dönüşen alanlarda önemli sayıda emlak ofisinin bulunması dikkat çekmektedir. Tarımsal üretim alanları fiyat spekülasyonları nedeniyle sık sık el değiştirmektedir. Bu durum arsa ve arazinin değerini yükseltmekte, toprak sahiplerine ilave rant imkânı sağlamaktadır. Bu rantın yatırıma dönüşmesi ilçenin gelişmesine ivme kazandıracaktır.

3.1.4. Kamu yatırımlarına ilave destek imkânları

Sanayi kuruluşları bulundukları yerleşim yerlerinde sosyal sorumluluk projeleri üstlenmekte ve böylece yöreye yeni yatırımların kazandırıl-

ması mümkün olmaktadır. Körfez ilçesinde yer alan bazı eğitim kurumları da bir sosyal sorumluluk uygulaması kapsamında sanayi kuruluşlarının yapılmıştır. Bu çerçevede toplam 232 derslikten oluşan 9 eğitim kurumu ilçedeki sanayiciler/sanayi kuruluşlarının yapılmıştır.

İlçedeki mesleki eğitimin, sanayi kuruluşlarının ihtiyacını dikkate alarak planlanması da gerekmektedir. Bu kapsamda bazı sanayi kuruluşları ile meslek liseleri işbirliği içindedir. İlçedeki sanayi kuruluşlarının sosyal desteklerinin sağlanması bu anlamda gözden uzak tutulmamalıdır.

3.1.5. Enerji özel güvenlik bölgesi olarak ilan edilmenin sağladığı avantaj

Körfez ilçesinde TÜPRAŞ'ın bulunması, tesisin sahip olduğu stratejik önem itibarıyla zaman zaman özel güvenlik bölgesi uygulamalarını gerektirmiştir. Daha önce TÜPRAŞ tesisi ile sınırlı olan özel güvenlik belgesinin sınırları diğer tesisleri de kapsayacak şekilde genişletilerek, 2014 yılından itibaren, 2565 sayılı Askeri Yasak ve Güvenlik Bölgeleri Kanuna göre, Kocaeli Körfez Enerji Bölgesi adı altında 'Özel Güvenlik Bölgesi', 26.03.2014 tarih ve 2014/6173 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilip yürürlüğe girmiştir.

Özel güvenlik bölgesi uygulaması hem özel güvenlik şirketlerine istihdam imkânı vermekte hem de bölgedeki stratejik tesislerin güvenliğinin sağlanmasını önemli hale getirmektedir. Tesislerin güvenliğinin koordinasyonu için Kaymakamlıkta yapılan münhasır toplantılarla konu ele alınmaktadır.

3.2. Sanayi kentinde sorunlar

Sanayi kentinin sahip olduğu imkânların yanı sıra, yörede yaşayan va-

tandaşlar bakımından birçok sorun da söz konusudur.

3.2.1. Göç ve nüfus artışı

Hızlı göç ve aşırı nüfus artışı kentlerde uyum sorunlarına, suçun artmasına, altyapının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Göçün olumlu ve olumsuz birçok yönü sayılabilir. Göç, bireyin, ailenin ve genel olarak toplumun tutum ve davranışında olumlu gelişmeleri sağlayabilir; böylece hoşgörü, diğer kültürlerle, inançlara ve geleneklere saygı duyulması, önyargılardan arınmış olarak konuların değerlendirilmesi de mümkün hale gelebilir (Longworth, 2006, s.25). Ancak, bu olumlu yaklaşımın yanında ortaya çıkan bazı sorunların olumsuzlukları da ortaya koyması söz konusudur.

Konuya Körfez özelinde baktığımızda; İlçenin, Türkiye'nin her yöresinden göç aldığı görülüyor. Bu yönüyle kültürel zenginlik ve çeşitlilik sağlanmaktadır. Bununla beraber, göç ile gelen nüfusun çevreye entegrasyonu zaman almakta ve bireylerin suça bulaşması ihtimali yükselmektedir. Göç olgusu ve sanayileşmenin cezbettiği nüfusun uyum sorunlarından birisi de ailelerin parçalanması ve boşanmaların artmasıdır.

Körfez'de 2014 yılındaki tescil edilen boşanma sayısı 176'dır. 2015 yılının ilk 10 ayı itibarıyla bu sayı 168 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında evlenmelerin 1121, 2015 yılı evlenme sayısının 1035 olduğu dikkate alındığında boşanma oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. 2014 yılı için evlenme-boşanma oranının %14.52 olarak gerçekleşmiştir. Körfez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının portföyünde olan 13.082 aileden 2455 ailede kadın boşanmış durumdadır. Eşi vefat etmiş kadın sayısı 3438'dir. Ayrıca resmi boşanma sağlanmamış olmakla

beraber fiilen parçalanmış aile sayısı da önemli bir yekûn tutmaktadır.

Toplumsal entegrasyona bir yönüyle katkı sağlayan bir yönüyle de gettolaşmayı teşvik eden hemşehri derneklerine bakıldığında 2015 yılı itibarıyla Körfez'de kurulu bulunan 237 derneğin 56 tanesi hemşehri derneği olarak faaliyet göstermekte ve her biri Türkiye'nin bir ili, ilçesi ya da köyünün ismini taşımaktadır.

Ülkemiz jeostratejik konumu, jeolojik yapısı, topografyası ve iklim özellikleri itibarıyla her zaman afet ve kaza riskine açıktır. Bu tespitten hareketle Körfez ilçesi de sanayi ve iş kazaları bakımından yüksek potansiyel taşımaktadır.

3.2.2. Çevre sorunları

Sanayileşen kentlerin karşı karşıya kaldığı en önemli problemlerden birisi de ortaya çıkan çevre sorunlarıdır. Hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, gürültü kirliliği gibi sorunlar, yaşam kalitesini olumsuz olarak etkileyen faktörlerdir. Hava kirliliğinin önemli kaynakları arasında; gübre endüstrisi, çimento endüstrisi, petrokimya endüstrisi, tekstil, deri ve termik santraller en önemli kirleticilerdir. Sanayi alanları olarak görülüyor (Keleş, Hamamcı, 1993, s.88).

Körfez ilçesindeki sanayi tesislerine bakıldığında; gübre endüstrisi, çimento endüstrisi ve petrokimya en-

düstrisi alanında Türkiye'nin büyük ölçekli tesislerini görüyoruz. İdareci olarak, sivil toplum örgütlerinin bu sorunlar karşısında gösterdiği duyarlılıkla; sanayi yatırımlarının güvenliğinin sağlanmasında belli bir dengeyi sağlamak önemli olmaktadır. Özellikle sanayi yatırımlarının ÇED süreçleri, büyük bir hassasiyetle ele alınmalıdır. Hem kamuoyunun duyarlılığı hem de yatırımların caydırılmaması açısından dengelerin iyi idare edilmesi göz ardı edilmemelidir.

Tarımsal üretimin zaman içinde yerini sanayiye bırakması da yapılması gereken diğer bir önemli tespittir. Nitekim yöredeki kiraz üretimi ve zeytin üretimi zamanla yerini sanayiye terk etmek zorunda kalmıştır.

3.2.3. Trafik sorunları

Sanayi kentlerindeki önemli sorunlardan biri de trafik sorunudur. Trafik sorununun azaltılması bakımından kent lojistiğinin iyi planlanıp yürütülmesi gerekir. Bu çerçevede yolcu taşınması, mal taşınması, malların toplanması, depolanması, dağıtılması, elleçlenmesi kent lojistiğinin halletmesi gereken hususlardır. Bu kapsamda kentin yerleşim planları önem taşımakta ve sorunların çözümünde mühim bir rol oynamaktadır (Bayındırlık İskân B, 2009, 1. s.147).

Körfez özelinde konuya bakıldığında; İlçedeki mevcut alanların sanayide değerlendirilmesi ön plana çıkıyor, nispeten ikincil öneme sahip araç park yerlerinin kurulması göz ardı ediliyor, dolayısıyla lojistik sorunların çözülmesi bakımından tır park alanlarının tesisine ihtiyaç vardır. Limanların doğurduğu yük nakli ilçede içindeki trafiği olumsuz etkileyen ve çözüm bulunması zor alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçe merkezinden geçen D.100 karayolu, Anadolu otoyolu,

hızlı teren hattı gibi ulaşım alt yapısı ve imkânları Körfez için bir üstünlük arz etmekle beraber, trafiğin idaresi bakımından da özel bir nitelik taşımaktadır. Özellikle limanların neden olduğu lojistik yoğunluğun, ilçedeki hayat kalitesini düşürmemesi için kapsamlı ulaşım çözümlerinin üretilmesi elzemdir.

3.2.4. Sanayi ve iş kazaları riski

Ülkemiz jeostratejik konumu, jeolojik yapısı, topografyası ve iklim özellikleri itibarıyla her zaman afet ve kaza riskine açıktır (Bayındırlık İşkân B, 2009, 1. s.436). Bu tespitten hareketle Körfez ilçesi de sanayi ve iş kazaları bakımından yüksek potansiyel taşımaktadır. Özellikle 1990 depreminde halkın bütünüyle ilçeyi terk etmesine neden olan TÜPRAŞ yangını, doğal afeti müteakip ortaya çıkan sanayi kazasına tipik bir örnektir. Dolayısıyla sanayinin sahip

olduğu kaza riski her zaman dikkate alınmalıdır. Bu kazadan çıkarılacak sonuç: yerleşimle sanayinin iç içe bulunmasının önemli bir risk oluşturmaktadır. Ancak, o tarihten bu güne kadar sanayi ile yerleşimin birbirinden tamamen ayrılması da mümkün olmamıştır. İlerleyen dönemde, konuya stratejik bir şekilde yaklaşılmalı, halen yerleşimle sanayinin aynı mahalleyi paylaştığı yerlerde, sanayi ile yerleşimin ayrılması sağlanmalıdır.

Uygulamada yeni tesis alanlarına ihtiyaç duyan sanayi, yerleşime açık alanları satın alarak sanayiye kazandırmaktadır. Bu süreç, sanayi ile yerleşimin seleksiyonunda uzun bir zamanın gerektiğini gösteriyor. İlçedeki sivil toplum kuruluşlarının duyarlılıkları da dikkate alınarak, sanayinin ortaya çıkardığı sorunlara yönelik çözüm çabalarının zaman içinde sonuç doğurması beklenmelidir.

4. Mülki idare amiri ve sanayi kentleri

Mülki idare amiri, bulunduğu konum itibarıyla il ve ilçede muhtelif yetki ve görevlere sahiptir. Mevzuat açısından bazı örnekler verilecek olursa; 5442 sayılı Kanuna göre, ille- rin idaresi yetki genişliği esasına dayanmakta olup bu hüküm ilin genel düzeni bakımından valiye münhasır bir yetki vermektedir. Vali, il genel idaresinin; kaymakam ilçe genel idaresinin başı ve merciidir.

Valiler, bütün bakanlıkların hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için gereken her türlü tedbiri almaya, genel emirler çıkarmaya, bütün Devlet daire, müessese ve işletmelerini, özel işyerlerini, özel idare, belediye köy idareleriyle bunlara bağlı bütün kurumları denetlemeye yetkilidir. Vali, bulunduğu ilin; kaymakam ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur. Vali, kamu tüzelki- şilikleri ve özel mülklerin yangın ve benzeri tehlikelere karşı korunması, bunların değerlendirilmesi, iyi bir şekilde idare edilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve uygulanması hususunda da yetkilidir. Vali il, kaymakam ilçe sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir ve suç işlenmesinin önlenmesi, kamu düzen ve güvenliğinin sağlanması için gereken tedbirlerin alınması bu makamlara tevdi edilmiştir.

Vali ve kaymakam, Devlete, mahalli idarelere, bunlara bağlı bulunan veya bunların gözetim ve denetimi altında iş gören daire ve kurumları, bütün gerçek ve tüzelkişiler tarafından işletilen mali, ticari, sınai ve iktisadi müesseseleri, işletmeleri, ambarları, depoları asayiş ve iş hayatının düzenlenmesi bakımından gözetim ve denetim altında bulunduracaktır (www.mevzuat.gov.tr/Metin1.3.5442).

Bu yetki ve görevler gerek sanayi kentinde gerekse diğer kentlerde vali ve kaymakamların kentin gelişmesi, kalkınması, tasarrufa dair emniyetin sağlanması için birçok inisiyatife sahip olduğunu göstermekle beraber, imar yetkisine sahip olunmaması oldukça kısıtlayıcı bir durumu ortaya koymaktadır. Organize Sanayi Bölgeleri Kanunundaki istisnai bazı tasarruflar dışında mülki idare amirlerinin imar konusunda yetkileri bulunmamaktadır. Büyükşehir illeri haricindeki illerde, il özel idaresinin belediye sınırları dışında imar yetkisine sahip olması ise bu bağlamda olumlu bir nokta olarak kaydedilmelidir.

Kentlerin sanayileşmesinde valilerin sahip olduğu yetki ve görevler bakımından 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu da belli hükümler içermektedir. Kanuna göre organize sanayi bölgesi (OSB) kurulmasında valinin olumlu görüşü gerekmektedir. OSB kamulaştırma işlemleri de ödemeler OSB tüzel kişiliğince yapılmak şartıyla ilgili valilik, il özel idaresi, belediye veya yatırım izleme ve koordinasyon başkanlığına yaptırılabilir (www.mevzuat.gov.tr/Metin1.5.4562). Bu hükümler, sanayileşmenin gelişimi bakımından valilerin inisiyatif almasına imkân sağlayan hususlardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mülki idare amirinin sahip olduğu yetki ve görevler sanayi kenti ve diğer kentlerde önemli bir ayrıma tabi değildir. Ancak, sanayi ketlerinin taşıdığı önem ve barındırdığı riskler itibarıyla bazı yetki ve görevler ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede şu tespit ve önerilerin yapılması mümkündür:

a) *Bulunulan yere göre güvenlik, afete müdahale ve hazırlık, büyükşehirler dışındaki illerde çevre düzeni planları yoluyla sektör-*

lerin yönlendirilmesi, organize sanayi bölgelerinin yer seçimi bakımından yapılacak tespit ve öneriler, madenlere ruhsat verilmesi sürecindeki tercihler ve stratejiler; kentin gelişmesi, üretim sektörlerinin belli bölgelerde yoğunlaşması ve sanayileşmenin yönlendirilmesi bakımından özellikle valilerin yetki kullanabileceğini görüyoruz.

- b) *Öncelikle sanayi tesislerinin genel güvenliğinin sağlanmasından mülki idare emirleri görevlidir. Tesislerin güvenliklerinin sağlanmasında aynı zamanda özel güvenlik elemanlarının da görev alması söz konusudur.*
- c) *İmar planlarında istikrar gözetilmesi ve sık sık rant amaçlı imar plan değişikliği yapılmasından kaçınılmalıdır.*
- ç) *Göçün ortaya çıkardığı/çıkarcacağı sorunlar sosyal yardımların yönetiminde dikkatle değerlendirilmeli, sosyal yardımlaşma*

Kentlerin sanayileşmesinde valilerin sahip olduğu yetki ve görevler bakımından 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu da belli hükümler içermektedir. Kanuna göre organize sanayi bölgesi (OSB) kurulmasında valinin olumlu görüşü gerekmektedir.

vakıfları ve yerel yönetimlerin yardımları bakımından koordinasyona dikkat edilmelidir.

- d) Kentlerin altyapısı geleceğe dönük olarak ele alınmalı ve stratejik bir şekilde planlanmalıdır. İmar planlarının yapılmasında ve büyük tesislerin ruhsatlandırılmasında özellikle ulaşım yükleri ve çözümleri göz önüne alınmalıdır.
- e) Göçle gelen nüfusun entegrasyonu için eğitim, sosyal yardım, aile terapisi, meslek edindirme gibi alanlarda etkin planlama ve buna dönük uygulamalar yapılmalıdır.
- f) Hemşeri dernekleri kültürel bir zenginlik olarak değerlendirilmeli ancak, gettolaşmaya yol açmayacak şekilde konunun yönetilmesi esas alınmalıdır.
- g) Hava kirliliğinin önlenmesi için arıtma ve filtreleme başta olmak üzere denetim kuruluşlarının etkin şekilde çalışması önemlidir. Sivil toplumun bu konudaki duyarlılığı da olumlu şekilde yönetilmeli ve kamuoyu denetimi de bir enstrüman olarak bu sahada kullanılmalıdır. Tesislerin üretim güvenliği ve yatırımlarının sürdürülebilirliğinin yanında, etki alanındaki vatandaşların yaşam kalitesi korunmalı ve doğal kaynakların muhafazası esas alınmalıdır.
- h) Limanlara mal ulaştırılması ve limanlardan mal dağıtımının esasını oluşturan lojistik hizmetlerin, kentteki yaşamın kalitesini azaltıcı etkisi en aza indirilmeli, alternatif ulaşım hatlarıyla trafiğin etkisi sınırlandırılarak kent dışına yönlendirilmelidir. Bunun için, lojistik yoğunluk potansiyeli oluşturan yatırımlara izin verilirken, bu tesislerin kendi taşıma yollarını

ve araç/tır park alanlarını yapmaları da şart koşulmalıdır.

- i) Vali ve kaymakam, bulundukları sanayi kentlerinde işletmelerin kamu yatırımlarına destek vermesini temin edecek önderliğe sahiptir. Dolayısıyla, özellikle mesleki eğitimin planlanmasında bu husus dikkate alınmalı ve eğitim planlaması yapılırken sanayinin ihtiyacı dikkate alınmalıdır.
- j) Sanayi kentlerindeki potansiyel kaza riskleri ve doğal afetler sonrası oluşacak risklerin de önceden dikkate alınması planlanması lazımdır. Yerleşimin uzun vadede sanayi ile ayrılması ve sanayinin kendi bölgesinde üretimi ve faaliyeti esas olmalıdır. Bunun temini için imar planlarının çok önemli bir araç olduğu unutulmamalıdır.
- j) Mülki idare amirlerinin İl İdare Kanunun çerçevesinde sahip oldukları yetkileri etkin olarak kullanmaları önemli olmakla beraber; kentin gelişme sürecinde veya bulunduğu durumda sorunlara müdahale için imar yetkisi fevkalade önemlidir. Cari uygulama bakımından imar yetkilerinin münhasıran belediyelere tevdi edildiği görülüyor. Kentlerdeki birçok sorunun ve sağlıklı kentsellemenin kaynağında ranta dönük imar uygulamaları bulunmakta olup, kentlerin geleceğini şekillendirecek imar uygulamalarının stratejik olarak planlanması şarttır.

Yukarıda belirtilen bazı kentsel sorunların telafisi ve sağlıklı şekilde idaresi için, kentlerin imar planında kolektif bir anlayış benimsenmelidir. İmar rantları kurumsal ve yasal olmayan şekilde yönetilmemeli, sağlanan rantın kamuya aktarılması sağlanmalıdır. Ayrıca, il ve ilçe idare kurullarının kentsel

imar uygulamalarında yetki kullanmasının önü açılmalı ve ilgili meslek odalarının da katılacağı genişletilmiş idare kurulu kararıyla imar planlarının ve tadilatlarının yapılmasına katılımın sağlanması da tartışılmalıdır.

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar

Keleş, Ruşen; Can Hamamcı (1993) Çevrebilim. Ankara: İmge Kitabevi.

Vergil, Hasan; Halil Yıldırım vd. (2014) **Zonguldak İlinde Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenleri ve Alınabilecek Tedbirler**. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayını.

Rita Schneider-Sliwa (2006) **Cities in Transition Globalization, Political Change and Urban Development**. Dordrecht, The Netherlands: Springer.

Bayındırlık Ve İskân Bakanlığı (2009) **Kentleşme Şurası Komisyon Raporları Cilt 1**. Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Yayını.

Norman Longworth (2006) **Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities**, New York: Routledge.

TÜPRAŞ (2014) **2014 Faaliyet Raporu**, İstanbul: Finar Kurumsal Yayını.

İnternet Kaynakları

www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod1.3.5442) Erişim: 25.11.2015, Saat: 14.00.

www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod1.5.4562) Erişim: 26.11.2015, Saat: 10.00.

www.nuhcimento.com.tr/sirketbilgileri. Erişim: 22.11.2015, Saat: 17.00

www.gubretas.com.tr/TR/ABOUT/default. Erişim: 15.11.2015. Saat: 11:00

www.igsas.com.tr7tr/default.asp?rsm. Erişim: 12.11.2015. Saat: 18:00